

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.13>**Костюк В. І.,**аспірант кафедри цивільного права і процесу
Державного податкового університету**ВИЗНАЧЕННЯ СУДОМ СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОДНОГО З БАТЬКІВ,
ЩО ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО ВІД ДИТИНИ, В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯСНОСТІ
І ЧІТКОСТІ СУДОВО РОШЕННЯ**

Анотація. Статтю присвячено аналізу судових висновків про усунення перешкод та визначення способу участі одного з батьків, що проживає окремо у спілкуванні з дитиною та її вихованні та їх впливу на подальшу реалізацію батьківських прав після постановлення судового рішення, набрання ним законної сили та примусовим виконання.

Встановлено, що в постановленні судового рішення застосовуються фрази з коригування по реалізаціях зустрічей одного з батьків, що проживає окремо від дитини, зокрема “у присутності одного з батьків, що проживає разом”, “за бажанням дитини”, “за домовленістю між батьками”. Опираючись на позицію Верховного суду України вказано, що бажання дитини не може бути покладене в основу судового рішення, враховуючи факт її постійного проживання з одним з батьків, який має конфлікт батьком чи матір'ю, що проживає окремо, що негативно впливає на сприйняття дитиною його особи. В подальшому дане формулювання призведе до підтримання усталених перешкод у спілкуванні та вихованні дитини та неможливості примусового виконання рішення. Визначено, що бажання дитини на постійній основі негативно коригується одним з батьків, що проживає разом. У випадку за домовленістю між батьками, встановлено, що судовий висновок з даним твердженням помилковий, так як основою судових спорів з даного предмету покладений конфлікт між сторонами, тому взагалі така дія, як домовленість неможлива. У випадку присутності одного з батьків, що проживає разом на зустрічі може бути ризик конфліктів при дітях за участю одного з батьків, що проживає разом та буде перешкоджати налагодити контакт одного з батьків, що проживає окремо з дитиною і негативно вплине на психологічний та емоційний стан дитини.

Також здійснено аналіз судових справ про дію або бездіяльність державних виконавців та визначено певну проблематику, зокрема значному відтермінуванню по накладенню штраф на боржника у разі невиконання рішення суду, відсутність проведення виконавчих дій у визначений час, складання актів про виконання рішення суду без фактичного виконання дій сказаних в судовому рішенні.

Вказано про проблематику щодо реалізації права на спілкування засобами дистанційного зв'язку дитини з одним з батьків, що проживає окремо.

Ключові слова: права та інтереси батьків, судові рішення, примусове виконання судового рішення, державна виконавча служба, перешкоди, сімейні правовідносини, відповідальність, судовий висновок.

Kostiuk V. I. Determination by the court of the method of protection of the rights and interests of a parent living separately from the child in the context of ensuring clarity and precision of the court decision

Abstract. The article is devoted to the analysis of court opinions on removal of obstacles and determination of the manner of participation of a parent living separately in communication with a child and his/her upbringing and their impact on further exercise of parental rights after the court decision is made, enters into force and is enforced.

The author establishes that the court decision contains the phrases adjusted for the implementation of meetings of a parent living separately from the child, in particular, “in the presence of the parent living together”, “at the request of the child”, “by agreement between the parents”.

Based on the position of the Supreme Court of Ukraine, it is stated that the child's wish cannot be the basis for a court decision, given the fact that the child is permanently living with one of the parents who has a conflict with the separated parent, which negatively affects the child's perception of his or her personality. In the future, this formulation will lead to the maintenance of established obstacles to communication and upbringing of the child and the impossibility of enforcement of the decision. It is determined that the child's wishes are constantly negatively adjusted by one of the cohabiting parents.

In the case of an agreement between the parents, it was established that the court opinion with this statement was erroneous, since the basis of court disputes on this subject is a conflict between the parties, so in general such an action as an agreement is impossible. If one of the cohabiting parents is present at the meeting, there may be a risk of conflicts with the children involving the cohabiting parent, which will prevent the cohabiting parent from establishing contact with the child and will negatively affect the child's psychological and emotional state.

The author also analyses court cases on the actions or inaction of state enforcement officers and identifies certain problems, in particular, significant delays in imposing a fine on the debtor in case of failure to comply with a court decision, failure to carry out enforcement actions within a certain time, and drafting acts on the execution of a court decision without actually performing the actions specified in the court decision.

Key words: *rights and interests of parents, court decision, enforcement of a court decision, state executive service, obstacles, family legal relations, liability, court opinion.*

Метою статті є аналіз судових висновків у справах про усунення перешкод та визначення способу участі одного з батьків, що проживає окремо у спілкуванні та вихованні дитини. Визначення фактичної проблематики у реалізації батьківських прав після постановлення судового рішення. Визначення окремих видів немайнових прав за якими частково або повністю відсутній контроль органів виконавчої служби в процесі примусового виконання судового рішення.

Постановка (актуальність) проблеми. Після постановлення судового рішення у справах про усунення перешкод у спілкуванні та вихованні дитини, один з батьків, що проживає окремо звертається до органу державної виконавчої служби з метою примусового виконання рішення. Враховуючи мінливу судову практику, висновки суду в категорії даних справ відрізняються своєю повною та в багатьох випадках не закріплюють реалізацію певних складових батьківських прав, а саме отримання інформації про зміну місця проживання дитини, отримання інформації про стан здоров'я дитини. Усталені висновки суду – усунути перешкоди у спілкуванні та вихованні, встановити графік участі одного з батьків, що проживає окремо від дитини не враховують реалізацію батьківських прав в повному обсязі. Відсутність роз'яснення поняття “перешкоди” їх видів та класифікацію в нормах матеріального права надає більше інструментів одному з батьків, що проживає разом з дитиною по розширенню відповідної дії вже після постановлення судового рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що актуальні проблеми щодо предмету сімейних правовідносин

досліджують наступні науковці: В. Борисова, В. Ватрас, Н. Волкова, В. Євко, А. Гаро, В. Комісаренко, Т. Курило, М. Логвінова, В. Надьон, О. Реззова, О. Сафончик, І. Чеховська, Г. Чурпіта, Ю. Рябченко, О. Мороз, О. Яворська та інші. Регулювання сімейних правовідносин та захист прав та інтересів їх учасників має постійно удосконалюватися враховуючи сучасні виклики, такі як воєнний стан.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи судову практику у справах про усунення перешкод та визначення способу участі одного з батьків, що проживає окремо у спілкуванні та вихованні дитини судові висновки можуть відрізнятися між собою, але містять усталену дію – усунути перешкоди та визначити спосіб участі у вихованні дитини. Вагому роль в даному факті відіграють обставини справи та фактор надання доказів і рекомендацій, як наприклад, висновок органу опіки і піклування, що надається в порядку встановленому ч. 5 ст. 19 Сімейного кодексу України [1].

У справі Деснянського районного суду міста Києва № 754/9026/16-ц суд дійшов до висновку щодо способи участі у вихованні дитини наступним чином:

Визначити наступний спосіб участі одного з батьків, що проживає окремо, у вихованні та спілкуванні дитини, а саме: кожного понеділка, середи та п'ятниці з 17.00 год. до 19.00 год. в присутності одного з батьків, що проживає разом з дитиною. Про вчинення дії з усунення перешкод у вихованні дитини, які доведені, судом не вказано. Враховуючи два роки судового процесу у даній справі, надання висновку психолога, де підтверджено, що спілкування дитини з одним з батьків, що проживає окремо може відбуватися без участі одного з батьків, що проживає разом, можна

дійти до висновку, що практичної точки у разі проведення відповідних зустрічей, де конфлікт між батьками не завершений, ситуація з встановлення перешкод буде мати місце. Даний факт в свою чергу призведе до подальших судових процесів та не вирішить спір [2].

У справі Могилів-Подільського районного суду Вінницької області № 138/96/17 суд дійшов до висновку щодо способи участі у вихованні дитини наступним чином:

Зобов'язати одного з батьків, що проживає разом з дитиною, не чинити одному з батьків, що проживає окремо від дитини, перешкод у вихованні та спілкуванні з малолітньою дитиною.

Визначити способи участі одному з батьків, що проживає окремо від дитини, у спілкуванні та вихованні малолітньої дитини, а саме:

дозволити побачення та спілкування з дитиною, кожної середи та п'ятниці з 16:00 год. до 20:00 год., кожної неділі з 10:00 год. до 20:30 год., лише за бажанням дитини з урахуванням його здоров'я, потреб та інтересів, без примусового утримування дитини в себе вдома проти її волі. На час перебування, один з батьків, що проживає окремо несе повну відповідальність за життя та здоров'я дитини [3].

Підставами для позову було невиконання впродовж тривалого часу рішення органу опіки і піклування, одним з батьків, що проживає разом з дитиною. Вказане судом формулювання лише за бажанням дитини з практичної точки зору тільки посилить негативний вплив на дитину, одним з батьків, що проживає разом. Під час проведення виконавчих дій, достатньо буде вживати і так усталену фразу "дитина не бажає зустрічі".

Також в частині відсутності бажання дитини спілкуватися з одним з батьків, що проживає окремо Верховний суд України має наступну правову позицію "Небажання дитини спілкуватися з батьком і відсутність прихильності до нього не можуть бути покладені в основу судового рішення, враховуючи малий вік дитини та факт її постійного проживання з матір'ю, яка має конфлікт із батьком, що негативно впливає на сприйняття дитиною його особи. За таких обставин небажання дитини спілкуватися з батьком зумовлене ситуацією, яка склалася між сторонами, і не

може бути підставою для обмеження батька в реалізації його батьківських прав на участь у вихованні дитини і спілкуванні з нею" [4].

Наприклад у справі Дарницького районного суду міста Києва № 753/21643/18 суд дійшов до висновку щодо способи участі у вихованні дитини наступним чином. В перехідний період, впродовж перших шести місяців від дня набрання рішенням законної сили зустрічі батька з сином:

– кожної першої та третьої суботи місяця з 11-00 години до 13-00 години без присутності матері;

– кожної другої та четвертої неділі місяця з 11-00 години до 13-00 години без присутності матері.

Після закінчення перехідного періоду, зустрічі батька з сином:

– кожної першої та третьої суботи місяця з 10-00 години до 19-00 години без присутності матері, з можливістю відвідування дитиною місця проживання батька за бажанням дитини;

– кожної другої та четвертої неділі місяця з 10-00 години до 19-00 години без присутності матері, з можливістю відвідування дитиною місця проживання батька за бажанням дитини.

Зобов'язати одного з батьків, що проживає разом з дитиною, надавати дитину у встановлені дні та години і не пізніше, ніж за два дні до зустрічей з дитиною, повідомляти про наявність об'єктивних причин, які перешкоджають дотриманню встановленого судом графіку.

Зобов'язати одного з батьків, що проживає окремо від дитини дотримуватись режиму харчування, розвитку та відпочинку дитини, не допускати протиправних дій та негативних розмов стосовно іншого з батьків.

Зобов'язати одного з батьків, що проживає разом з дитиною не перешкоджати одному з батьків, що проживає окремо брати участь у вихованні дитини та спілкуванні з нею, не допускати протиправних дій та негативних розмов [5]. Під час розгляду даної справи в суді апеляційної інстанції враховано, що в ході розгляду справи судом першої інстанції було належним чином оцінено всі обставини справи та враховані правові норми, що врегу-

льовують дані правовідносини. Таким чином судом врахований перехідний період відновлення відносин між одним з батьків, що проживає окремо з дитиною, які були перервані внаслідок перешкод. Хоча в черговий раз не враховано можливий вплив одного з батьків, що проживає разом на бажання дитини.

Також Верховним судом України сформульована правова позиція щодо обставин, які підлягають врахуванню судом при визначенні способу участі батька/матері у вихованні дитини, спілкуванні з нею. Вказано, що “При визначенні способу участі батька/матері у спілкуванні та вихованні дитини суд має враховувати насамперед інтереси дитини, які не завжди можуть відповідати її бажанням, особливості віку, стану здоров’я та психоемоційного стану. Якщо має місце постійне проживання дитини разом з одним із батьків та тісний психоемоційний зв’язок з ним, обумовлення побачень дитини з другим із батьків виключно бажанням дитини призведе до унеможливлення реалізації таким із батьків своїх прав на участь у вихованні та побаченні з дитиною” [6].

Окремо слід зазначити, що в деяких судових висновках також присутнє формулювання – визначення встановлених судом днів побачень з дитиною за попередньою домовленістю з одним з батьків, що проживає разом з дитиною. В свою чергу дана дія приречена, так як підставами для звернення до суду є виключно усунення перешкод у вихованні, тому враховуючи конфлікт між сторонами попередня домовленість між сторонами не можлива, як і виконання судового рішення в частині встановлення способу участі одного з батьків, що проживає окремо у вихованні дитини.

Після набрання чинності судового рішення у вищезазначеній категорії справи з метою примусового виконання рішення один з батьків, що проживає окремо звертається до органів державної виконавчої служби та надає виконавчий документ. Статтею 64¹ Закону України “Про виконавче провадження” регульовано виконання рішення про встановлення побачення з дитиною, рішення про усунення перешкод у побаченні з дитиною [7].

Відтак враховуючи вищевказані складові судових висновків та їх проблематику в реалізації батьківських прав та інтересів, одного з батьків, що проживає окремо від дитини існує ряд перешкод на стадії примусового виконання судових рішень. Також слід вказати про певні випадки щодо бездіяльності органів державної виконавчої служби.

Наприклад аналізуючи справу Залізничного районного суду м. Львова № 1309/9120/12 про бездіяльність працівників відділу державної виконавчої служби, в судом встановлено, що орган державної виконавчої служби звертався до одного з батьків (боржник), що проживає разом з дитиною з вимогою повідомити причини невиконання рішення суду про усунення перешкод та встановлення способу участі одного з батьків, що проживає окремо у вихованні дитини. В свою чергу боржник повідомила про небажання дитини спілкуватися. Згодом державним виконавцем склалися акти про небажання дитини спілкуватися з одним з батьків, що проживає окремо. Виконавцем органу державної виконавчої служби призначався спеціаліст у сфері психології з метою встановлення чи поведінка дитини є наслідком психологічних, психічних, фізичних чи будь-яких інших обставин, дій чи фактів, які створює боржник. Однак безрезультатно [8]. Лише через 11 місяців, після ряду дій Постановою державною виконавця на боржницю накладено штраф у розмірі 1700 гривень.

Також, враховуючи від повідну проблематику на стадії примусового виконання рішень суду, Верховний суд України окремою ухвалою від 08 березня 2023 року у справі № 1309/9120/12 звернув увагу Кабінету Міністрів України на необхідність удосконалення нормативно-правових актів з метою усунення наведених у цій ухвалі недоліків на стадії примусового виконання судових рішень про контакт одного з батьків з дитиною, забезпечення реального виконання рішень судів у справах щодо участі батьків у вихованні та спілкуванні з неповнолітніми дітьми та усунення перешкод у цьому, у тому числі цільової підтримки дітей, які проявляють ознаки відчуження одного з батьків [9].

Аналізуючи справу Дарницького районного суду міста Києві № 753/11909/21 про

бездіяльність та незаконні дії державного виконавця виявлено, що заявник згідно з графіком, встановленим у судовому рішенні, приїхав до боржника забрати сина, державний виконавець там присутній не був, згодом під час чергової зустрічі згідно графіку побачень батька з дитиною, дитини на цій зустрічі не було, а були присутні лише один з батьків, що проживає окремо від дитини, державний виконавець, боржник та невідома особа. На наступну зустріч державний виконавець у присутності сторін виконавчого провадження склав акт, відповідно до якого встановив, що рішення суду виконано повністю.

Продовжуючи розгляд справи в апеляційній інстанції виявлено, що виконавчий лист не містить резолютивної частини постанови щодо способу та порядку призначення та організації зустрічей стягувача з сином, графіка побачень, а містить лише частину судового рішення – про зобов'язання боржника утримуватись від дій щодо вчинення перешкод у вихованні та спілкуванні дитини з батьком та протиправних дій і негативних розмов стосовно батька дитини.

Згодом Верховний Суд врахував, що у разі виконання рішення суду про встановлення побачень з дитиною, про усунення перешкод у побаченні з дитиною законодавець у частині другій статті 64-1 Закону України "Про виконавче провадження" передбачив спеціальне правило про те, що виконавець здійснює перевірку виконання боржником цього рішення у час та місці побачення, визначених рішенням суду, а у разі якщо вони судовим рішенням не визначені, то перевірка здійснюється у час та місці побачення, визначених державним виконавцем.

Також Верховний Суд наголосив на тому, що виконанням виконавчого документа досягається єдина мета – виконання відповідного рішення суду. Оскільки у рішенні суд визначив графік побачень стягувача з дитиною (час та місце), виконавець не вправі змінювати таке рішення суду, що виконується, оскільки таке судові рішення набрало законної сили, на його виконання суд видав виконавчий лист, а державний виконавець відкрив виконавче провадження. Таке рішення є обов'язковим

для виконання сторонами та уповноваженим державним виконавцем [10].

Враховуючи обставити даного судового процесу один з батьків, що проживає разом з дитиною не реалізував в повній мірі свої батьківські права та інтереси у зв'язку з неповнотою викладення дій у виконавчому документі та неознайомленням з судовим рішенням або не здійсненням відповідного запиту на отримання такого рішення.

Додатковим проблемним питанням у реалізації батьківських прав та інтересів в частині спілкування дитини, є відсутність або неможливість контролю за примусовим виконанням судового рішення в даній частині. Під час дії воєнного стану велика кількість батьків проживає на значній відстані від дітей, які за кордоном або такі батьки проходять військову службу, відповідно перебувають в районах бойових дій.

Аналізуючи справу Держинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області № 210/529/19 дії та бездіяльність державного виконавця можна вказати, що єдиним можливим способом спілкування з дитиною стають засоби дистанційного зв'язку, але виходячи з вищевказаних обставин пов'язаних з воєнним станом, підстави для покладення на державного виконавця зобов'язання провести перевірку виконання боржником судового рішення щодо в частині спілкування відсутні. Хоча сторони або державний виконавець мають право звернутися до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, із заявою про встановлення або зміну способу і порядку виконання рішення за наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення або роблять його неможливим [11].

Висновки. Тобто як ми бачимо, забезпечення реального виконання рішень судів у даній категорії справ має численний ряд проблем і недоліків. Застосуванням судом розповсюдженого твердження за бажанням дитини чи за домовленістю сторін, призводить до неможливості усунення перешкод та ефективного контролю з боку державних виконавців. Один з батьків, що проживає разом з впевненістю користується даною фразою і надалі, тим самим перешкоди у спілкуванні і вихованні стають сталими. Домовле-

ність батьків в даному випадку неможлива по причині конфлікту, що і є причиною судових спорів. Також наявність у судовому висновку формулювання у присутності одного з батьків, що проживає разом лишає можливості дитину і одного з батьків, що проживає окремо вільно спілкуватися, тобто реалізувати право на спілкування. Так, в певних випадках присутність одного з батьків, що проживає разом необхідна для відновлення психоемоційного зв'язку одного з батьків, що проживає окремо з дитини, але на певний період. Хоча, якщо більше деталізувати, саме дії одного з батьків, що проживає разом по встановленню перешкод і призводять до судових спорів, тому така зустріч може негативно впливати на дитину, відповідно і саме бажання дитини негативно регулюється. Тому Верховний суд України в питанні щодо доцільності призначення зустрічей малолітніх дітей з батьком без присутності матері дійшов до висновку "суд призначає зустрічі малолітніх дітей з батьком без присутності матері, якщо між батьками виникають конфлікти при дітях під час зустрічей за участю матері, що перешкоджає налагодити контакт батька з дітьми й негативно впливає на психологічний та емоційний стан дітей" [12].

Висновок з дослідження наявності певних обставин щодо ситуації, що склалася

необхідний мати відображення в судовому рішенні, а не пріоритет вказаних дій у висновку органу опіки і піклування. З повноти дій та заходів, які вказані в судовому висновку, що можливо усунуть перешкоди та забезпечать найкращі інтереси дитини, а не одного з батьків, що проживає разом, залежить подальша реалізація прав та інтересів, одного з батьків, що проживає окремо від дитини

Відтак, відповідно з вимогами щодо ясності та чіткості судового рішення, судові рішення не може ставитися у залежність від волі або бажання однієї зі сторін, рішення має містити чіткий спосіб захисту, в даному випадку прав та інтересів, одного з батьків, що проживає окремо від дитини.

Досліджуючи сутність вимог до судового рішення в цивільній справі О. Мороз наголосив, що судові рішення має дати цілком визначену та чітку відповідь на спірну вимогу. Будь-які сумніви мають бути усунуті та у відносини між сторонами має бути внесено повну ясність [13].

Враховуючи певну проблематику щодо реалізації права на спілкування засобами дистанційного зв'язку дитини з одним з батьків, що проживає окремо вважаю, що здійснювати подальші дослідження з метою визначення заходів, які удосконалять вітчизняне законодавство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. Рішення Деснянського районного суду міста Києва у справі № 754/9026/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78141466#>.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. Рішення Могилів-Подільського районного суду Вінницької області у справі № 138/96/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70690274>.
4. Верховний суд України, база правових позицій. Постанова Верховного суду України від 15 жовтня 2018 року у справі № 686/14512/17. URL: <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/7518>.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. Рішення Дарницького районного суду у справі № 753/21643/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89820785>.
6. Верховний суд України, база правових позицій. Постанова Верховного суду України від 01 липня 2020 року у справі № 138/96/17. URL: <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/1499>.
7. Закон України "Про виконавче провадження". Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст.542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Верховного суду України від 08 березня 2023 року у справі № 1309/9120/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109547255>.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. Окрема ухвала Верховного суду України від 08 березня 2023 року у справі № 1309/9120/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109547256>.
10. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Верховного суду України від 09 листопада 2022 року у справі № 753/11909/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107509962>.

11. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Верховного суду України від 05 квітня 2023 року у справі № 210/529/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110208050>.
12. Верховний суд України, база правових позицій. Постанова Верховного суду України від 30 вересня 2021 року у справі № 176/1955/20. URL: <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/7515/document/11657>.
13. О. Мороз, "Вимоги, яким має відповідати судові рішення у цивільній справі". Право і суспільство № 1 2025. С. 114. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/1_2025/19.pdf.